

PANUN pakinoita

Kun pupujussi menetti häntänsä

Se alkoi tällä vanhalla tarinalla, se oppikouluun pyrkiminen tänä keväänä, kuulustelujakso, joka eräiden vanhempien väittämän mukaan on 10—12 vuoden ikäisille lapsukaisille vaativampi koe kuin ylioppilaskirjoitukset 7—8 vuotta vanhemmilla nuorilla. Sitä seurasi sitten »hirveä» laskukoe, ainekirjoitus ja toistokoe, välipaloina lukemisen koe, mikäli sekään kaikille, säikkyvimmillä ainakaan, kävi hengähdystausta.

Kaksi vuorokautta ja rapiat päälle olen istunut lukemassa Jäniksen onkimatkaa ja ketun ja suden kepposta ja siihen lisäksi liutaa herttaisia aineita, tositäriä siitä, miltä tuntui sinä aamuna ennen tukintoon lähtöä tai mitenkä oltiin intiaanilla jne. Viimemainitut olivat molemman valinnanvaraisia »aineita», joista varsinkin ensimmäintuun ryhmään kuuluvia kerätyi iso paperipinkka. Ne kun luit, jo vain tiesit, miltä se tuntui. Tehtävä oli itse asiassa mitä mieluisin, mutta kyllä se pani ihmisen myös ajattelemaan. Lapsen välittömyydellä siinä tyttö tai poika toi eteeni järkyttäviä tilannekuvia kotoa tai kertoi pienen sydämensä ja nuoren mielensä henkisistä kriiseistä.

Kuulkaa nyt, hyvät aikuiset ystävät kouluhallituksesta korporppaan saakka, niitä on todella ollut noita kriisejä, jotka näille pienille asianosaisille ovat olleet vähintään yhtä vakavia kuin hallitusherroille tämänhetkiset »ollako vaiko ei»-kriisit. Juhlakuvista ja valokuvista päätellen eivät klasit ja kahvikupit lainkaan ole vapisseet valtakunnallisten kriisien kanssa painiskelevien aikuisten käsissä. Toista on ollut kansan syvissä riveissä. Jos nyt sanokaamme 50 oppikouluun pyrkijää kirjoitti minulle tuosta kesäkuun ensimmäisestä aamusta armon vuonna 1957, niin 40 heistä oli ollut jonkinlaisessa tenttikuumeeissa ja näistä suurin osa suoranaissessa järkytystilassa, monet melkein shokin vallassa. Puuro pyöri suussa ja maistui hiekalle tai ei millekään, kahvi ja tee läikkyivät puhtaalle koltulle tai uusille pöksyille, muutamat olivat aamulla olleet suorastaan pahoinvoivia ja monet olivat sitä teeskennelleet, pyytäneet »tapletteja», pureskelleet ja kakistelleet niitä. Ei ollut jokaiselle resulle tullut kunnolla uunikaan silmään viimeisenä yönä, kun jännitytti niin kauheasti. Aamuyöstä oli monikin pomppinut hermostuneena vuoteestaan, kun oli pitä-

automatka tai pyörätaival edessä. Olipa joku herännyt keskelläkin yötä ja uuden uuden viipyessä ryhtynyt lukemaan »oppikouluun pyrkijän opaskirjaa», vaikka sitten olikin sen viskannut vihaisesti nurkkaan.

Kauhun paikalta oli tuntunut koko oppikoulu, ja vanhemmat toverit, saman saunan jo kokee neet, sen kun lisäsivät löylyä kiukaalle monien vanhempien tietämättään, tahtomattaan myötäillä, Siellä, kirkolla tai kaupungissa, odotti sen lisäksi yhdeksän hyvää ja kymmenen kaunistä, jäätelöt ja »paarit», kotona polkupyörä tai kesämatka, vaikka oli tietysti niitäkin, joita ei odottanut muuta kuin isän hiljainen myhähdys ja äidin oudosteleva päänsilitys ja hyvät kahvet, vaikka näin pienistä eduista ei paljoakaan kerrottu. Niin, sanoin monien meistä aikuisista tietämättämmekin olevan syyppäitä mokomaan tenttikauhuun ja koekuumeeseen. Varsin vakavaksi löi mielen, kun erästäkin paperista luin, että »Isä lupasi minulle kellon ja viisi ruusua, jos pääsen yhtiökouluun. Ja kirkolla neljä jäätelöä.» (Hirttämätön »jätski» ei vahingossakaan esiintynyt näiden turmeltumattomien syrjäkylälaisten sanastossa!) Mitä isä sitten antaa, kun (jos) tyttöressukka kahdeksan vuoden kulluttua saa valkoisen lakin? Minulla tuohon viimeainittuun tilanteeseen tuskin on aikaa enää viittäkään vuotta, mutta

epäilen vahvasti, että en silloinkaan vielä saa irti muuta kuin ne — viisi ruusua.

Toisaalta tuollaiset melkein päylämmut lupaukset ovat osoituksena siitä, minkälaiseksi syrjäkylän maamieskin arvostelee koulusivistyksen nyt, niinkuin monet ovat jo vuosisatoja arvostaneet. Kun torpan tyttö lähtee oppikouluun, on se kodille yhtä merkillinen tapaus kuin kaupunkilaisperheelle ylioppilastutkinto. Lukukausimaksu väännetään kivisestä tai muuten karusta pellostä tai lapioidaan ojanpohjasta, lukukausimaksu ja kortteerimaksu, ruokamaksu ja matkarahat. Lapselle olisi varattava terävämmät aseet kuin on kuoluuttajalla, siinä hän siinä on kysymys. Lasten oma suhtautuminen asiaan (senhän näkee jo nenänpäästä) on totinen, vakava, johtuuko sitten totisuus siitä, että asian ymmärtää vaiko siitä, että pelkää reputusta ja toruja. Aidin, isän tai isonsiskon käsi tuntuu turvallisemmalta kuin tuskin koskaan ennen, opettajat, jotka ovat joihtain kummallisia rehtoreita ja lehtoreita ja maistereita, ovat tietysti vallan kamalia otuksia, jotain aivan muuta kuin oma opettaja. Ja silmät pyöreinä itkuä pidätellen laskee sitten yhdeksikön laskenossa saanut poika nollan tai runonlausunnassa palkinnolle päässyt änkyyttä ja tavaa tai »meidän maija, jolla on muisti kuin hevossella,

kirjoittaa toistokokeessa ihan omiaan.»

Sitten se ei kuitenkaan ollutkaan niin hirveää, kun oli paljon muita ihan samanikäisiä ja opettajat olivatkin kivoja ja ihanhan se oli niinkuin tavallisen koulupäivä. »Ei mua sitte yhtää enään peloittanut.» No näin se sentään laukesi varsin monella mukavasta ja monet niistä unettomuutta kärsineistä ja puuronsa hyljänneistä osasi ainetta asiasta kirjoittaessaan jo katsella tapahtunutta huumorin välke silmäkulmassa. Monen lapsen elämässä tämä merkitti ikäänkuin pitkiin housuihin pukeutumista, mistä hyvänä esimerkinä mainittakoon erään »Kun leikimme intiaania» aineen viimeinen lause: »Jääkää hyvästi, intiaanileikit.»

Olen halunnut nämä asiat tässä tuoreeltaan kertoa, niin tuttuja kuin ne useimmissa perheissä ovatkin. En halua sanoa, että systeemi olisi nimenomaan hyvä tai huono, mutta sen uskallan sanoa, että vakavasti on näitä asioita pohdittava, yläinstansseissa niinkuin kouluissakin, kouluissa niinkuin kouluissakin, sitä suhtautumista nimittäin. Toivotaan vain kaikkea hyvää. Olihan se aikanaan pääsytutkinto monella meistäkin, mutta ei se nyt ihan jokaista meistä silti ole lopuksi ikää järkyttänyt. Toivottavasti nytkään kukaan ei menettänyt häntänsä.